

UPPDATERANDE INVENTERING AV NATIONELLT VÄRDEFULLA LANDSKAPS- OMRÅDEN

Bakgrundsmaterial för hörande

Innehåll

0 Inledning	3
1 Nationellt värdefulla landskapsområden	3
2 Behovet av en uppdaterande inventering	4
2.1 Landsbygdens och landskapets förändring	4
2.2 Den uppdaterande inventeringens rättsgrund och förhållande till övriga RMO inventeringar	5
3 Inventeringsprocessen	7
3.1 Styrning av inventeringen	7
3.2 Inventeringar i landskapen	7
3.3 Nationell behandling av resultaten	8
4 Resultat av inventeringen	9
4.1 Utgångspunkter för valet av värdefulla landskapsområden	9
4.2 De värdefulla landskapsområdenas särdrag	10
4.3 Landskapssevärdheter	11
4.4 Objekt som inte inventerats och kommande inventeringsbehov	11
5 Landskapsvård i nationellt värdefulla landskapsområden	12
5.1 Landskapsområdena i planeringen av markanvändningen	12
5.2 Landskapsvårdens möjligheter	13
5.3 Landskapsvårdsområden	14
6 Rättsverkningar och beslutsfattande	15
6.1 Allmänt om de nationellt värdefulla landskapsområdenas styrande verkan	15
6.2 Beaktande av statsrådets beslut	15
6.3 De nationellt värdefulla landskapsområdena som utgångspunkt för planeringen av områdesanvändningen	16
6.3.1 Beaktande av landskapen i de riksomfattande målen för områdesanvändningen	16
6.3.2 Innehållskrav för planerna	17
6.3.3 Planeringsprinciper när det gäller landskapet	17
6.3.4 Utgångsuppgifter och utredningar för planläggning	18
6.3.5 De värdefulla landskapsområdenas rättsverkningar i planeringen av områdesanvändningen och byggandet	18
6.4 Användning av naturresurserna i nationellt värdefulla landskapsområden	19
6.4.1 Marktäkt	19
6.4.2. Skogsbruk	19
6.4.3 Vindkraftsutbyggnad	20
7 Information och hörande	21
7.1 Information om inventeringar	21
7.2 Hörande och myndighetsutlåtanden	22
LITTERATUR OCH DOKUMENTKÄLLOR	23

BILAGA: Uppdaterande inventering av nationellt värdefulla landskapsområden: Bedömning av miljökonsekvenserna – miljörapport i enlighet med lagen om bedömning av miljökonsekvenserna av myndigheters planer och program

0 Inledning

De nationellt värdefulla landskapsområdena hör till Finlands mest representativa kulturlandskap. Deras värde baserar sig på en mångsidig och ofta kulturpåverkad natur, ett vårdat odlingslandskap, ett traditionellt byggnadsbestånd och en historiskt värdefull landskapsstruktur. De värdefulla landskapsområdena är en av utgångspunkterna för planeringen av områdesanvändningen. Genom dem tryggas bevarandet av ett trivsamt, kulturhistoriskt betydelsefullt och ekologiskt mångsidigt landsbygdslandskap.

I Finland finns 156 nationellt värdefulla landskapsområden, som fastställdes genom statsrådets principbeslut år 1995. Dessa områden har under 2010–2014 inventerats på nytt inom ramen för miljöministeriets projekt. Därtill har man kartlagt och utvärderat nya områden. Som ett resultat av inventeringen har man sammanställt ett uppdaterat förslag till nationellt värdefulla landskapsområden. Det nya förslaget innehåller 183 nationellt värdefulla landskapsområden. Meningen är att det områdesurval som tagits fram på basis av den uppdaterande inventeringen ska ersätta 1995 års förteckning över områden som en sådan myndighetsinventering som avses i de riksomfattande målen för områdesanvändningen (RMO).

I den här promemorian redogörs det för inventeringsprojektet och dess resultat. Därtill behandlas landskapsområdenas rättverkan och administrativa ställning och det redogörs för informationsgången och hörandet i anslutning till projektet. Som bilaga till promemorian finns en bedömning av inventeringsprojektets miljökonsekvenser, det vill säga en miljörapport i enlighet med lagen om bedömning av miljökonsekvenserna av myndigheters planer och program.

De områdesbeskrivningar och kartor av landskapsområdena som uppkommit som ett resultat av den uppdaterande inventeringen av de nationellt värdefulla landskapsområdena utgör en egen helhet i samrådsmaterialet.

Ett förfarande för hörande om det förslag till nationellt värdefulla landskapsområden som sammanställts som ett resultat av den uppdaterande inventeringen av nationellt värdefulla landskapsområden ordnas 18.1.2016–19.2.2016. Hörandet ordnas av miljöministeriet i samarbete med närings-, trafik- och miljöcentralerna (NTM-centralerna). Åsikter om projektet skickas till dessa myndigheter under samrådstiden. I samband med hörandet ordnar miljöministeriet en separat remissbehandling för intressentgrupper.

1 Nationellt värdefulla landskapsområden

Arbetsgruppen för landskapsområden, som i tiden tillsattes av miljöministeriet, kartlade värdefulla kultur- och landskapsområden i Finland 1986–1992 (betänkande I av arbetsgruppen för landskapsområden 1993; betänkande II av arbetsgruppen för landskapsområden 1993). Arbetsgruppen hade också i uppgift att kartlägga metoder för landskapsvård som lämpar sig för de områden som definierats som värdefulla och att fastställa finansieringssystem som stöd för vården. På basis av den riksomfattande inventering som arbetsgruppen för landskapsområden hade genomfört fattade statsrådet den 5 januari 1995 ett principbeslut om nationellt värdefulla landskapsområden och utveckling av landskapsvården (Statsrådets principbeslut... 1995). I beslutet fastställdes 156 nationellt värdefulla landskapsområden som ansågs ge en så omfattande och representativ helhetsbild som möjligt av den finländska landsbygdens kulturlandskap. I principbeslutet skapades också en grund för systemen för finansiering av landskapsvården och för hur landskapsområdena ska beaktas i myndighetsarbetet.

Tjugo år senare har landskapsområdena etablerats som en del av den finländska planeringen av områdesanvändningen samt som nationellt, regionalt och lokalt viktiga identitetsfaktorer. De har inkluderats i de riksomfattande mål för områdesanvändningen (RMO) som nämns i markanvändnings- och bygglagen (MBL, 132/1999). Enligt 24 § 1 mom. i MBL ska de statliga myndigheterna beakta målen i sin verksamhet och främja möjligheterna att uppnå dem. De nationellt värdefulla landskapsområdena är således en av utgångspunkterna för planeringen av områdesanvändningen och ska bland annat anges i samband med landskapsplanläggningen.

Målet med landskapsområdena är också att upprätthålla och främja den finländska landsbygdens livskraft eftersom en högklassig och kulturhistoriskt värdefull landsbygd endast kan grunda sig på lokala näringar inom primärproduktionen. Landsbygdens näringsstruktur håller på att bli en allt mer mångsidig helhet som står i intensiv växelverkan såväl med de närmast belägna stadsområdena som med mer omfattande nätverk inom produktion, trafik, boende och konsumtion. Landskapsområdena kan anpassa landsbygdsområdena till de förändringar som sker i dem och hjälpa områdena att utvecklas på ett hållbart sätt ur ekologisk, landskapsmässig och social synvinkel. Många nationellt värdefulla landskapsområden är exempelvis föremål för projektbaserade vårdåtgärder som främjar livskraften och gemenskapen i området och genom vilka man har lyckats trygga områdenas landskapsmässiga, kulturella och ekologiska värden. På motsvarande sätt har landskapsområdena blivit attraktionsfaktorer för turismen och kan erbjuda modeller för den samarbets- och företagsverksamhet som byggs upp genom landskapsvården.

Som helhet betraktade är de värdefulla landskapsområdena finländska kulturlandskap när de är som bäst. Statusen som värdefullt landskapsområde är ett erkännande för mänsklig verksamhet som berikar naturen samt en hyllning till det arbete som utförts av flera generationer och det unika kulturarv som ingår i det. Med hjälp av landskapsområdena är det möjligt att trygga de identifierade värdefaktorerna i landskapen genom att erbjuda landskapen en konkret ställning i planerings- och planläggningsystemet och genom att öka människors kunskaper om olika kulturhistoriska lager och ekologisk mångfald. Man hoppas också att de värdefulla landskapsområdena ska få lokala aktörer att engagera sig i landskapsvården.

2 Behovet av en uppdaterande inventering

2.1 Landsbygdens och landskapets förändring

Kulturlandskap som uppstått i växelverkan mellan naturkrafter och mänsklig verksamhet beskriver den förändring som skett i miljön, näringarna, markanvändningen och i de betydelser landskapen getts. Den fortgående förändringen, den skiktning den gett upphov till samt möjligheten till olika tolkningar är väsentliga värdefaktorer för kulturlandskapen. Landskapet förändras bland annat i och med att produktionsätten och -teknikerna inom jordbruket utvecklas, samhälls- och näringsstrukturen förändras och målen och tyngdpunkterna i jordbrukspolitiken varierar. Förändringar uppstår främst på lokal nivå, som ett resultat av lokal verksamhet. Samtidigt utgör det finländska kulturlandskapet en fast del av hela landets närings- och verksamhetsmiljö vars kvalitet är av samhällelig betydelse. I Finlands grundlag (731/1999) fastställs att ”var och en bär ansvar för naturen och dess mångfald samt för miljön och kulturarvet. Det allmänna ska verka för att alla tillförsäkras en sund miljö och att var och en har möjlighet att påverka beslut i frågor som gäller den egna livsmiljön”.

Den finländska landsbygden har i stor utsträckning förändrats sedan den första inventeringen av landskapsområden (t.ex. Markkola 2004). Sedan mitten av 1990-talet styrs den finländska landsbygden och det finländska jordbruket och utvecklingen av dessa av Finlands medlemskap i Europeiska unionen (EU). Den gemensamma jordbrukspolitiken (GJP/CAP) och stödsystemen i anslutning till den har i hög grad på-

verkat produktionsinriktningarna och -sätten inom jordbruket samt deras regionala fördelning. De främsta följderna av detta är att lantgårdarnas genomsnittliga storlek har ökat och att gårdarna har specialiserat sig på ett produktionsområde. Samtidigt har antalet jordbruksföretagare och gårdar minskat. På motsvarande sätt har det faktum att sysselsättningen allt mer förflyttas från landsbygden till städer samt det ökade turistföretagandet och det ökade antalet andrahandsbostäder på landsbygden gjort att näringsstrukturen på landsbygden blivit mångsidigare. I takt med att utvecklingen framskridit har den tidigare skarpa indelningen i stad–landsbygd blivit mer mångfacetterad än tidigare. I den klassificering av områden som Finlands miljöcentral (SYKE) utarbetade 2014 (Helminen m.fl. 2014) identifieras sex olika typer av områden, varav fem beskriver landsbygdsområdenas nuvarande funktionella drag och inriktningar. Enligt klassificeringen kan landsbygdsområdena numera utgöra kransområden kring städer, lokala centra på landsbygden, stadsnära landsbygd, egentlig landsbygd och glesbygd.

De senaste förändringarna som landsbygden och jordbruket genomgått har påverkat det finländska kulturlandskapet på många sätt. De mest typiska utvecklingsvägarna har varit att landskapets och livsmiljöernas mångfald minskar i takt med att produktionen specialiseras, att landsbygden i närheten av städer och urbana områden förvandlas till tätorter, att mer avlägsna glesbygdsområden avfolkas, att jordbruksproduktionen upphör samt att åkrar som inte längre brukas växer igen eller beskogas. I vissa områden har landskapen förändrats i och med att produktionsinriktningarna har ändrats – från åkerodling och boskapsskötsel till exempelvis bärödling eller hästskötsel. Strävan efter bättre kostnadseffektivitet har lett till större produktionsenheter och ett allt mer maskinellt jordbruk, vilket i landsbygdslandskapet syns i form av större ekonomibyggnader och produktionsområden än tidigare. Behovet att reagera på dessa förändringar och deras konsekvenser för landskapet och ekologin har vidkänts till exempel i *Finlands handlingsprogram för bevarande och hållbart nyttjande av den biologiska mångfalden 2013–2020* (För naturen... 2013).

2.2 Den uppdaterande inventeringens rättsgrund och förhållande till övriga RMO inventeringar

Utöver landskapen har även de författningar och finansieringsmodeller som tryggar landskapens värden förändrats under de senaste 20 åren. Det har därmed funnits ett tydligt administrativt behov av en uppdaterande inventering av de nationellt värdefulla landskapsområdena. Den uppdaterande inventeringen bör inte ses som enbart en förnyelse av den föregående inventeringen, utan som ett projekt som utgår från de nuvarande målen för landskapsvården och från markanvändnings- och miljölagstiftningen och vars mål är att säkerställa att planeringseffekter med anknytning till landskapet och åtgärderna för landskapsvård inriktas på ett motiverat, effektivt och rättvist sätt. Samtidigt är den uppdaterande inventeringen jämförbar med den tidigare inventeringen i fråga om mål, metoder och kriterier.

De viktigaste författningarna som påverkar bevarandet av de nuvarande landskapen och de natur- och kulturhistoriska värden som identifierats hos dem är markanvändnings- och bygglagen (132/1999), som trädde i kraft år 2000, och naturvårdslagen (1096/1996), som trädde i kraft år 1997. Därtill har Finland förbundit sig till målen i *Europeiska landskapskonventionen* (European... 2008). Den rättsgrund som påverkar landskapen och den uppdaterande inventeringen presenteras i detalj i kapitel 6.

Europeiska landskapskonventionen är ett internationellt instrument som undertecknades i Florens den 20. oktober 2000. Riksdagen godkände konventionen den 4. oktober 2005 och godkännandeinstrumentet och tillhörande lag (14/2006) trädde i kraft i Finland den 1. april 2006. I landskapskonventionen definieras ett landskap som ”ett område sådant som det uppfattas av människor och vars karaktär är resultatet av påverkan av och samspel mellan naturliga och/eller mänskliga faktorer”. Landskapskonventionen förbinder Finland att ”i lag erkänna landskapet som en väsentlig beståndsdel i människornas omgivning, ett uttryck för mångfalden i deras

gemensamma kultur- och naturarv samt en grund för deras identitet”. Enligt konventionen har Finland lovat att integrera landskap i sin regional- och stadsplaneringspolitik, i sin politik inom miljö, jordbruk och ekonomi och på det sociala området. För att säkerställa att landskapen beaktas på ett mångsidigt sätt förpliktar konventionen Finland att identifiera och analysera sina landskap, att ”analysera landskapens särdrag och de krafter och påtryckningar som omvandlar dem” samt att ”lägga märke till förändringar”. Landskapskonventionen förutsätter också att Finland ökar medvetenheten i det civila samhället, privata organisationer och hos offentliga myndigheter om landskapens värde, deras roll och om förändringar i landskapen. Den uppdaterande inventeringen av nationellt värdefulla landskapsområden fullgör antingen direkt eller indirekt största delen av de skyldigheter som fastslås i landskapskonventionen.

Den viktigaste direkta grunden för den uppdaterande inventeringen härrör från de riksomfattande målen för områdesanvändningen i markanvändnings- och bygglagen (MBL 22–24 §). Enligt statsrådets beslut från 2000 och revideringen av beslutet 2008 ska man i områdesanvändningen se till att nationellt betydelsefulla värden inom kulturmiljön och naturarvet bevaras (Statsrådets... 2000/2008). Det här görs genom att man vid planeringen av områdesanvändningen utgår från de nationella inventeringar och utredningar som myndigheterna utarbetat, bland annat genom att ange de områden och objekt som nämns i dessa i landskapsplanerna. I fråga om nationellt värdefulla objekt ska områdesanvändningen exempelvis anpassas till objektens historiska utveckling. I statsrådets beslut om de riksomfattande målen för områdesanvändningen nämns följande inventeringar av kulturmiljön: *Nationellt värdefulla landskapsområden* (betänkande I av arbetsgruppen för landskapsområden 1993; betänkande II av arbetsgruppen för landskapsområden 1993), *Den byggda kulturmiljön – kulturhistoriska miljöer av riksintresse* (1993) och *Förhistoriska skyddsområden som är betydelsefulla för hela landet* (inrikesministeriet 1983).

Uppdateringen av Museiverkets inventering av byggda kulturmiljöer av riksintresse (RKY) (Museiverket 2009) är i enlighet med statsrådets beslut av den 22. december 2009 i fråga om byggda kulturmiljöer från och med den 1. januari 2010 en sådan inventering som avses i de riksomfattande målen för områdesanvändningen (Statsrådets beslut... 2009). Då ersatte det nya urvalet av byggda kulturmiljöer det gamla objektsurvalet. Avsikten är att gå till väga på samma sätt med den uppdaterande inventeringen av nationellt värdefulla landskapsområden. Den nya utredning som nu bereds ska genom statsrådets beslut ersätta områdesurvalet från 1995.

I den uppdaterande inventeringen av landskapsområden har man strävat efter att avlägsna sådant som överlappar urvalet av objekt i inventeringen av byggda kulturmiljöer av riksintresse. Därtill har man i inventeringen fäst vikt vid objekt som bör uppmärksammas på landskapsmässiga grunder och som lämnats utanför objektsurvalet i uppdateringen av byggda kulturmiljöer av riksintresse. Alla överlappningar har dock inte avlägsnats eftersom det är fråga om två skilda inventeringar där kulturmiljön har bedömts enligt olika kriterier. I inventeringen av byggda kulturmiljöer av riksintresse ligger tyngdpunkten på den byggda miljön, medan man i inventeringen av landskapsområden fokuserar på mer omfattande landskap och landskapsdelar.

I samband med den uppdaterande inventeringen av landskapsområden har det konstaterats att inventeringen av förhistoriska skyddsområden som är betydelsefulla för hela landet (inrikesministeriet 1983) är föråldrad och för allmän för att kunna utgöra underlag för inventeringen av landskapsområden. I stället för att använda sig av den föråldrade inventeringen har man i inventeringen av landskapsområden utnyttjat fornlämningsregistret som Museiverket upprätthåller (Museiverket 2015) och som tillhandahåller grundläggande information om fornlämningar såväl på land som under vattnet.

3 Inventeringsprocessen

3.1 Styrning av inventeringen

Den uppdaterande inventeringen av nationellt värdefulla landskapsområden bereddes genom en pilotinventering som den av miljöministeriet tillsatta arbetsgruppen för den uppdaterande inventeringen av landskapsområden (MAPI) genomförde i Mellersta Finland 2009. Under samma år inventerades också värdefulla landskapsområden i Norra Savolax. Utifrån erfarenheterna av pilotinventeringarna utarbetade MAPI-arbetsgruppen inventeringsanvisningar för den riksomfattande uppdaterande inventeringen. Anvisningarna som färdigställdes 2010 (*Anvisningar för inventering...* 2010) utarbetades av landskapsarkitekt Matleena Muhonen under ledning av arbetsgruppen.

När MAPI-arbetsgruppen hade slutfört sitt arbete tillsatte miljöministeriet den 21. maj 2010 en styr- och evalueringsgrupp för den uppdaterande inventeringen av landskapsområden (MAPIO), som fick i uppdrag att ansvara för styrningen av den uppdaterande inventeringen av nationellt värdefulla landskapsområden. MAPIO har styrt inventeringen på nationell nivå, granskat genomförda inventeringar landskapsvis och utarbetat ett nationellt sammandrag av resultaten av den uppdaterande inventeringen. Under inventeringens gång har arbetsgruppen samarbetat intensivt med framför allt de regionala styrgrupperna för inventeringen, landskapsförbunden och närings-, trafik- och miljöcentralerna (NTM-centralerna).

I MAPIO-arbetsgruppen har ingått företrädare för miljöministeriet, jord- och skogsbruksministeriet, Forststyrelsen, Museiverket, Finlands miljöcentral (SYKE), NTM-centralerna (NTM-centralen i Mellersta Finland) och landskapsförbunden (Nylands förbund). Miljörådet Tapio Heikkilä från miljöministeriet (naturmiljöavdelningen) har fungerat som ordförande för arbetsgruppen, specialsakkunnig Tuija Mikkonen från miljöministeriet (avdelningen för den byggda miljön) har (sedan 2013) fungerat som vice ordförande och planerare Sonja Forss från Finlands miljöcentral (centret för naturmiljö) har fungerat som sekreterare.

3.2 Inventeringar i landskapen

Det egentliga arbetet med de uppdaterande inventeringarna av nationellt värdefulla landskapsområden genomfördes landskapsvis under 2010–2014. Arbetet finansierades huvudsakligen av miljöministeriet. NTM-centralerna ansvarade för genomförandet av inventeringarna och de koordinerades av regionala styrgrupper i landskapen. Som styrgrupper i landskapen fungerade kulturmiljögrupper eller styrgrupper som tillsatts med tanke på inventeringarna. Inventeringarna genomfördes i praktiken vid NTM-centralerna eller landskapsförbunden, vanligen som beställda konsultarbeten. I vissa landskap utgjorde inventeringarna en del av ett mer omfattande landskapsprojekt, som inkluderade bland annat planering och praktiskt genomförande av landskapsvård eller inventeringar av vårdbiotoper. I vissa landskap har resultaten av den uppdaterande inventeringen redan använts som bakgrundsmaterial vid utarbetandet av landskapsplaner. De landskapsområden som fastställts i inventeringarna har dock inte juridiskt ersatt de nuvarande nationellt värdefulla landskapsområdena som sådana objekt som fastställs i den myndighetsinventering som avses i de riksomfattande målen för områdesanvändningen.

Inventeringsarbetet omfattade kartläggning och val av inventeringsområden, insamling av material, fältarbete och utarbetande av regionala sammandrag. De viktigaste bakgrundsmaterialen för inventeringen var slutrapporterna från föregående inventering av landskapsområden (betänkande I av arbetsgruppen för landskapsområden 1993; betänkande II av arbetsgruppen för landskapsområden 1993), inventeringarna av byggda miljöer av riksintresse (Rakennettu... 1993; Museiverket 2009), landskapsutredningar och -klassificeringar på landskapsnivå, kulturmiljöprogram, geodataanalyser som utnyttjar material om planläggning, naturskydd och fornlämningar samt byggnads- och markanvändningsmaterial. Vid

inventeringen analyserades också gamla kartor och andra historiska källor, och tack vare dem var det möjligt att lokalisera områden som länge använts för jordbruk och att få kontinuitet i markanvändningen. Vid genomförandet av inventeringen beaktade man i större utsträckning än tidigare möjligheterna för landskapsområdenas invånare, markägare, näringsidkare och myndigheter att delta i inventeringen. Regionala och lokala aktörer gavs bland annat möjlighet att lägga fram nya förslag på nationellt värdefulla landskapsområden och att uttrycka sin åsikt om resultaten av inventeringarna på landskapsnivå och nationell nivå såväl under inventeringarnas gång som efter att de avslutats.

Under fältarbetet bedömdes landskapets art och värdefaktorer genom att man granskade exempelvis landskapsstrukturen, de kulturhistoriska dragen kontinuitet samt helhetsbilden av landskapet. De uppgifter som samlades in vid inventeringarna har sparats på en inventeringsblankett som bland annat inkluderar väsentliga särdrag i fråga om natur och kultur, värdefaktorer som fastställts i tidigare inventeringar, ett sammandrag av områdets landskapsbild, ett förslag till avgränsning samt en bedömning av området.

I samband med den uppdaterande inventeringen av nationellt värdefulla landskapsområden inventerade NTM-centralerna och landskapsförbunden i flera landskap även regionalt värdefulla landskapsområden som utgör ett representativt exempel på kulturlandskap som är typiskt eller speciellt för landskapet eller en del av det. De är inte nödvändigtvis lika mångsidiga eller representativa som de nationellt värdefulla områdena, men beskriver det egna landskapets identitet och mångfald. MAPIO har inte tagit ställning till de regionalt värdefulla landskapsområdena, utan landskapet ansvarar självt för beslut som rör dem.

3.3 Nationell behandling av resultaten

NTM-centralerna har ansvarat för sammanställningen av den landskapsvisa inventeringsinformationen. NTM-centralerna presenterade resultaten av inventeringarna för MAPIO som i sin tur säkerställde att de områden som man föreslår att ska utses till nationellt värdefulla landskapsområden är tematiskt och områdesmässigt täckande samt att motiveringarna till avgränsningen och kriterierna uppfylls. Utifrån de landskapsvisa inventeringarna sammanställde MAPIO under vintern 2014–2015 ett riksomfattande förslag till nationellt värdefulla landskapsområden inklusive områdesbeskrivningar och -avgränsningar. Vid beredningen av förslaget fäste MAPIO särskild uppmärksamhet vid att de olika särdragen för landskapsprovinserna och -regionerna framkommer på ett balanserat sätt, vid avgränsningarnas noggrannhet, att landskapsområdenas namn är konsekventa och att kriterierna för värdeklassificeringen uppfylls i hela landet. I takt med att inventeringarna framskred granskades de kriterier och begrepp som användes delvis utifrån observationer av resultatet av arbetet.

Under beredningen gjorde MAPIO några ändringar gällande de områden som NTM-centralerna hade föreslagit. Ändringarna var huvudsakligen justeringar av avgränsningarna. Därtill uteslöt MAPIO några objekt som i de landskapsvisa inventeringarna hade föreslagits som nationellt värdefulla, eftersom MAPIO ansåg att de inte medförde det mervärde som det nationella områdesurvalet kräver eller eftersom deras värdefaktorer främst representerar värden inom den byggda kulturmiljön. MAPIO utarbetade sitt riksomfattande förslag till landskapsområden tillsammans med NTM-centralerna. NTM-centralerna kunde också kommentera de områdesbeskrivningar som MAPIO utarbetat och som sammanställdes utifrån informationen på de inventeringsblanketter som fyllts i samband med de landskapsvisa inventeringarna.

4 Resultat av inventeringen

4.1 Utgångspunkter för valet av värdefulla landskapsområden

I den uppdaterande inventeringen fastställdes 183 nationellt värdefulla landskapsområden, varav 30 är helt nya områden. En betydande del av de nya områdena är belägna i Övre Lappland. Vid inventeringen av landskapen i Övre Lappland beaktade man nu för första gången i omfattande grad den samiska förhistorien och de samiska näringslandskapen. På motsvarande sätt slopades cirka 20 områden ur urvalet av nationellt värdefulla landskapsområden eftersom deras landskapsmässiga värde har lidit av exempelvis nybyggnation eller förändrad näringsstruktur eller eftersom deras främsta landskapsvärden har tryggats vid inventeringen av den byggda kulturmiljön. Dessutom ändrades avgränsningen av många landskapsområden. Avgränsningarna preciserades på landskapsmässiga grunder eller till följd av markanvändningen. Den uppdaterande inventeringen omfattade hela Finland med undantag av Åland, där arbetet styrs av landskapets egen lagstiftning.

I den uppdaterande inventeringen av nationellt värdefulla landskapsområden låg tyngdpunkten på livskraftiga jordbrukslandskap med en mångsidig natur och mångsidiga kulturella värden som på ett ovanligt representativt sätt ger uttryck för landskapets och regionens karakteristiska, traditionella särdrag. Till urvalet av värdefulla landskapsområden föreslås dock även landskap med andra näringar inom primärproduktionen, såsom fiske, jakt, skogsbruk och renskötsel. Skärgårdsnäringarna representeras av tre landskapsmässigt och kulturellt betydelsefulla havsområden i Finska viken, Skärgårdshavet och Kvarkens skärgård. Därtill beskrivs skärgårdskulturen av några objekt längs Norra Österbottens kust och i Södra Savolax insjöskärgård. Den samiska kulturen lyfts fram genom flera områden i Övre Lappland som ger uttryck åt renskötselns historia, den traditionella samiska årliga flyttningen, den samiska fångst- och samlarekonomin, samernas heliga platser och tidsperioder i Same-lands bosättningshistoria. Dessutom omfattar områdesurvalet enskilda landskapssevärdheter, till exempel betydelsefulla turistmål i landskapet eller sällsynt värdefulla och kulturellt betydelsefulla naturlandskapshelheter.

Vid fastställandet av de nationellt värdefulla landskapsområdena har man säkerställt att varje landskapsprovins och -regions viktigaste särdrag finns representerade i urvalet av landskapsområden. I fastställandet har man tagit stöd av den indelning i landskapsprovinser som arbetsgruppen för landskapsområden utarbetat och där Finland delas in i tio landskapsprovinser och 37 landskapsregioner (betänkande I av arbetsgruppen för landskapsområden 1993: 15–44). Indelningen i landskapsprovinser baserar sig på den regionala samvariationen mellan naturens särdrag och kulturella särdrag, och utifrån den har landskapen i olika delar av Finland grupperats i särpräglade regionala helheter utifrån sina landskapsmässiga särdrag. Huvudlinjerna i indelningen ger uttryck åt den helhetsbild som styrs av naturens särdrag (ytformationerna, vattendragsstrukturen, växtlighetszonerna), men även åt de kulturhistoriska särdrag som format landskapet och de kulturella förbindelser som har påverkat områdesindelningen. I många landskap utarbetade man i samband med inventeringarna mer utförliga klassificeringar av landskapen inom ett landskap. Det framkom dock inget behov av att på nationell nivå ändra på den nuvarande indelningen i landskapsprovinser.

Vid inventeringen av landskapsområden har man genom att tillämpa definitionen i Europeiska landskapskonventionen tolkat ett landskap som en regional helhet som uppstått i växelverkan mellan människor och miljön och som uttrycker historiska och samhällseliga utvecklingsvägar. I avgränsningen av områden har man således utöver vyer även beaktat exempelvis nätverk av växelverkan på olika nivåer samt historiska jakt- och nyttjanderättsområden som formats runt byarna. Den funktionella strukturen har varit en viktig grund för avgränsningen, i synnerhet i sådana områden där de former av markanvändning som i nuläget är synliga inte avslöjar områdets historiska karaktär. Exempelvis i Övre Lappland har landskapsområdena avgränsats genom att man fastställt gränserna för de funktionella områden som bildats av renskött-

seln och den traditionella årstidsflyttningen. På motsvarande sätt har man i skärgårds- och havsområden strävat efter att beakta byarnas fiskevatten och gränserna för var de som idkar fiske och boskapsskötsel rör sig under olika årstider. I urvalet av landskapsområden har man inkluderat helheter som format sig runt sjöleder och rutter på insjöarna och som tidigare har bundit eller fortfarande binder någon viss farled eller rutt till en egen funktionell enhet.

4.2 De värdefulla landskapsområdenas särdrag

Den finländska landsbygden består av många olika regionala helheter. Vid sidan av miljöfaktorerna, såsom de stora linjerna i naturens särdrag, definieras landsbygdsområdena av deras läge i förhållande till stads- och centrumområden samt deras ställning i större funktionella nätverk och nätverk mellan gårdar. Även markanvändningen och planeringen av den samt näringarnas förutsättningar, verksamhetsmiljöerna och kärnfrågorna varierar kraftigt mellan olika landsbygdsområden. Till följd av den finländska landsbygdens funktionella och landskapsmässiga mångfald är de nationellt värdefulla landskapsområdena mycket olika varandra både vad gäller särdrag och storlek. Vid bedömningen av deras landskapsmässiga värden har man noggrant beaktat lokala och regionala faktorer samt områdenas funktionella utgångspunkter.

De värdeklassificeringar som använts i den uppdaterande inventeringen av nationellt värdefulla landskapsområden grundar sig på kriterier som fastställts på förhand (Anvisningar för inventering... 2010). De viktigaste kriterierna som ökar områdets värde är naturens mångfald, representativa särdrag i naturen, den historiska utvecklingen och kontinuiteten hos landskapet och i markanvändningen, representativa och sällsynta kulturella särdrag, symboliska värden och identitetsvärden i landskapet, landskapsbildens enhetlighet och genomslagskraft, landskapsprovinsens särdrag samt det faktum att det finns få element som avviker från den traditionella landskapsstrukturen. Dessutom har det förutsatts att värdefulla landskapsområden ska vara livskraftiga, vilket garanteras av en intensiv och kontinuerlig koppling mellan landskapet och primärproduktionen. Till följd av detta har man ansett att flera områden där nya produktionslandskap inom jordbruket på ett balanserat sätt har anpassats till den traditionella landskapsstrukturen är värdefulla. I den uppdaterande inventeringen lyfte man också fram vissa teman som blev i skymundan i den tidigare inventeringen. Sådana teman är utöver den samiska kulturen, skärgårdsnäringarna och sjölederna även bland annat sådana landskap som bosattes snabbt efter andra världskriget, skogs- och jaktkulturen samt utnyttjandet av kärr och kärrens betydelse som en del av kulturhistorien, förhållandet till miljön och landskapsbildspråket i Finland.

De värdefulla landskapsområdena kan vara antingen ovanligt välbevarade objekt eller landskap som på ett mångsidigt och enhetligt sätt beskriver ett typiskt landskap i landskapsregionen. Huruvida kriterierna uppfylls och var de inbördes betoningarna ska ligga bedömdes från fall till fall med betoning på det helhetsintryck som landskapet förmedlar. Vissa områden ansågs vara värdefulla även om de endast uppfyller några av kriterierna, till exempel i de fall där ett landskap på ett särskilt åskådligt sätt ger uttryck åt en viss typ av landskap eller om landskapsbilden är ovanligt enhetlig och representativ, medan andra områdens värdeklassificering har påverkats av samverkan av flera värdefaktorer som fastställts i kriterierna. Samekulturens landskap krävde ett eget gransknings sätt som baserar sig på renskötselns karaktär och landskapsbegreppet inom samekulturen.

I den uppdaterande inventeringen bedömdes också den förändring som skett i landskapen. I inventeringen lyfte man som nationellt värdefulla landskapsområden fram vissa områden som tidigare ansågs vara regionalt värdefulla eller som tidigare inte fastställts som värdefulla om de till exempel tack vare aktiv landskapsvård hade utvecklats så att de numera uppfyller kriterierna för nationellt värdefulla landskapsområden. På motsvarande sätt har en del av de områden som i den föregående inventeringen fastställts som nationellt värdefulla landskapsområden bland annat på grund av avvecklade landsbygdsnäringar, avfolkning, tätortsliknande bebyggelse eller byg-

gande som avviker från den traditionella landskapsbilden förändrats i så betydande grad att de ansågs ha förlorat sin nationella betydelse. I vissa områden ansågs de nya landskapselementen stödja områdets värden, såvida att de anpassats till den traditionella landskapsstrukturen och kontinuiteten i utvecklandet av näringsstrukturen.

4.3 Landskapssevärdheter

Största delen av de landskapsområden som föreslagits som nationellt värdefulla representerar näringslandskap på landsbygden. Inventeringen omfattade emellertid även nationellt värdefulla landskapssevärdheter som är nationellt kända och kulturhistoriskt viktiga objekt med unikt landskap. Vid bedömningen av landskapssevärdheter fäste man uppmärksamhet vid landskapsbilden, naturens särdrag och objektens historia.

Som landskapssevärdheter räknas bland annat utsiktsplatser som är kända objekt för natur- och landskapsturism, landskapsmässigt unika natur- och kulturlandskapshelheter samt landskapsobjekt som har ett betydande symboliskt värde och identitetsvärde. Typiska landskapssevärdheter är berömda kullar, berg eller kärr- och skogsområden som har ett anmärkningsvärt landskap och som förknippas med en lång kulturhistoria. Andra objekt som har definierats som landskapssevärdheter är mångsidiga objekt i stil med Karlö, Helsingfors havslandskap, Kyrönsalmi i Nyslott, Strööm sjöled, åsarna i Birkaland och Tavastländska Oxvägen. I dessa fall har en långvarig och mångsidig växelverkan mellan naturförhållandena, näringarna, kulturhistorien och trafiken format objekten till säregna, representativa och unika helheter.

Landskapssevärdheterna har samma ställning i planeringen av markanvändningen som övriga landskapsområden. Många landskapssevärdheter är belägna i nationalparker eller andra statliga områden. I Norra Finland finns objekt som ligger helt och hållet i skyddade områden. Vården av sådana objekt grundar sig på skötsel- och nyttjandeplanen för skyddsområdena där landskapets värden granskas som en egen helhet.

4.4 Objekt som inte inventerats och kommande inventeringsbehov

I uppdraget för den uppdaterande inventeringen har många väsentliga landskapstyper som är viktiga för den finländska landskapsbilden uteslutits ur urvalet av landskapsområden. Inventeringarna gällde inte naturlandskap även om många finländska naturtyper finns representerade bland landskapsområdena och i synnerhet bland landskapssevärdheterna. Man har i allmänhet utgått från att naturlandskapen blir tillräckligt uppmärksammande inom ramen för nätverket av naturskyddsområden och därmed inte behöver inkluderas i överlappande administrativa kategorier.

Stadsområden och tätorter inventerades i regel inte. Urbana eller tätortliknande områden finns huvudsakligen med i sådana landskapsområden vars avgränsningar når utkanterna av stadsområden samt i stora helheter av landsbygdslandskap där kyrkbyar eller andra tätorter på ett integrerat sätt ingår i områdets traditionella näringslandskap. Till dessa delar bottnar inventeringen i de riktlinjer som arbetsgruppen för landskapsområden lade fram på 1990-talet och enligt vilka landskapen i städer och stora bosättningscentra avviker från landsbygdslandskapen i fråga om såväl kraven på vård som de former av markanvändning som förändrar landskapsbilden (betänkande I av arbetsgruppen för landskapsområden 1993: 46). Planerings- och rättsverkningarna för nationellt värdefulla landskapsområden har utvecklats så att de tryggar de mest väsentliga värdena hos landsbygdens näringslandskap och kan därmed inte som sådana utvidgas till att omfatta stadsområden. Vid inventeringen fastställs dock gränsen mellan stads- och landsbygdslandskap från fall till fall och många principer som styr användningen av nationellt värdefulla landskapsområden kan också tillämpas i planeringen av markanvändningen i stadsområden.

I inventeringen granskades heller inte enskilda objekt inom den byggda kulturmiljön. Beaktandet av värdefulla objekt inom den byggda kulturmiljön i planeringen av markanvändningen har tryggats genom inventeringen av byggda miljöer av riksintresse (Museiverket 2009). För att undvika överlappningar uteslöts några områden som har ett betydande landskapsvärde och som ingår i inventeringen av byggda miljöer av riksintresse. Inventeringen av landskapsområden omfattade heller inte en systematisk inventering av vårdbiotoper även om kända vårdbiotopobjekt har beaktats vid bedömningen av landskapsområdenas värdeklassificeringar. Till dessa delar skiljer sig den uppdaterande inventeringen i viss mån från föregående inventering, i vars slutrapport man presenterade ett urval av representativa vårdbiotoper (betänkande II av arbetsgruppen för landskapsområden 1993). Vårdbiotoperna har utretts skilt i andra sammanhang (t.ex. Vainio m.fl. 2001).

Vid inventeringen uteslöts också sådana näringslandskap på landsbygden som inte anses representera det historiska landskapskontinuum som traditionella produktionsformer ger upphov till. Exempel på sådana landskap är miljöer som uppstått till följd av nytt, effektivt skogsbruk, torvekonomi, marktäkt, energiproduktion, företagsverksamhet eller handel. På motsvarande sätt beaktades inte nyare turismstrukturer bland landskapssevärdheterna. I stället för att basera landskapssevärdheternas värde på miljötyper som uppstått till följd av turism har värdet i första hand ansetts basera sig på de ursprungliga landskap som har väckt ett intresse för turism.

I *Kulturmiljöstrategin 2014–2020* som undervisnings- och kulturministeriet och miljöministeriet gav ut 2014 fastställdes att inventeringarna av kulturmiljöer i enlighet med de riksomfattande målen för områdesanvändningen ska förenas till en riksomfattande inventering av värdefulla kulturmiljöer (undervisnings- och kulturministeriet... 2014: 28). I den uppdaterande inventeringen av landskapsområden tas några steg i riktning mot detta mål. I det fortsatta utvecklandet av målen, kriterierna och instrumenten för landskapsvärden bör man fundera noggrannare på hur vanliga landskap och landskapstyper som faller mellan och utanför de nuvarande definitionerna bättre kan beaktas i myndigheternas verksamhet.

5 Landskapsvård i nationellt värdefulla landskapsområden

5.1 Landskapsområdena i planeringen av markanvändningen

De nationellt värdefulla landskapsområdena är ur administrativ synvinkel en informationskälla som behövs i planeringen av områdesanvändningen. Syftet med områdena är att lyfta fram landskapsperspektivet i planeringen av markanvändningen, att garantera att de planer och åtgärder som genomförs i områdena utgår från landskapsvärdenas ställning samt att främja sådan planeringspraxis som tar landskapen i beaktande. De nationellt värdefulla landskapsområden som statsrådet fastställt ska i enlighet med de riksomfattande målen för områdesanvändningen anges i landskapsplanerna, som i sin tur styr den kommunala planläggningen. Landskapsmässiga värdena kan också utgöra grunden för skyddet och vården av naturskyddsområden.

Om det utarbetas en general- eller detaljplan för de värdefulla landskapsområdena bör myndigheterna fästa särskild uppmärksamhet vid särdragen och identitetsvärdena för och helhetsbilden av landskapet samt vid att informationsunderlaget och de grundläggande utredningarna är tillräckliga. Konsekvenserna av de projekt som planeras för landskapet bör bedömas skilt så att till exempel eventuellt kompletteringsbyggande passar in i landskapet i fråga om läge, omfattning och byggnadssätt. För att landskapets värden ska bevaras förutsätts att byggandet eller andra åtgärder anpassas till landskapet på ett hållbart sätt. Det är viktigt att den förändring som sker i landskapsområdena inte står i konflikt med de landskapsvärden som identifierats vid inventeringen.

I inventeringen av nationellt värdefulla landskapsområden har man framför allt koncentrerat sig på landskap som uppstår till följd av traditionella landsbygdsnäringar. Trots det historiska perspektivet är målet med landskapsområdena inte att hindra landsbygdsnäringarna och landskapet från att utvecklas eller att försvåra idkandet av de nuvarande jordbruksnäringarna. Med hjälp av landskapsområdena strävar man snarare efter att styra och stödja områdenas utveckling genom att stärka deras egenart och särdrag och anpassa de förändringar som den nuvarande näringsverksamheten kräver till den historiska utvecklingsgången. Därmed bör man i planeringen framför allt granska landskapsområdena som helheter som ska beaktas ur ett kulturhistoriskt perspektiv och vars värde parallellt med de historiska dragen även grundar sig på ett kontinuerligt och hållbart förhållande mellan miljön och näringarna. Man bör i planeringen även sträva efter att garantera att landskapsområdena bevarar de immateriella nyttigheter som uppstår som biprodukter av en näringsverksamhet som beaktar miljö- och landskapsaspekten. Sådana nyttigheter är bland annat allmän trivsel, dragningskraft, ekologisk mångfald, tidsmässig skiktning samt regional och lokal identitet.

Eftersom det sällan finns några skarpa och entydiga gränser i landskapen är avgränsningen av områdena oftast kompromisser mellan många parametrar. Även om avgränsningarna av landskapsområdena på kartan är konkreta element som styr planeringen av områdesanvändningen bör gränserna också ses som riktgivande. Ett landskap som påverkar den allmänna bilden av ett landskapsområde fortsätter även utanför avgränsningen, och därmed kan åtgärder som vidtas i närheten av ett landskapsområde medföra betydande konsekvenser för landskapsområdets värden. Därför bör landskapsområden och de områden som omger dem granskas på ett heltäckande sätt i markanvändningsprojekt.

5.2 Landskapsvårdens möjligheter

Landsbygden och dess landskap har trots alla förändringar under de senaste årtiondena bevarat sin starka symboliska och identitetsmässiga betydelse för såväl lokalinvånare som för den övriga befolkningen, som ofta har personliga kopplingar till landsbygden. Den ökade medvetenheten om jordbrukets konsekvenser för miljön samt om landsbygdslandskapen som immateriella ekosystemtjänster för bättre välbefinnande har ökat människornas intresse för landskapen och landskapsvården. Landsbygdslandskap har traditionellt uppstått och bevarats som biprodukter av näringsverksamheten, men i det nuvarande jordbruket idkar man landskapsvård på ett målinriktat och till och med yrkesmässigt sätt, och det har upprättats olika stödformer för att sporra detta.

För att värna om ett landskap krävs alltid delaktighet och deltagande. Utgångspunkten är att målen för landskapsvården och sätten att genomföra den fastställs i samarbete mellan lokalinvånarna, markägarna, myndigheterna och många andra aktörer. Ett mål för den uppdaterande inventeringen av nationellt värdefulla landskapsområden och informationsgången i anslutning till denna är att få invånarna och övriga aktörer i områdena att ta till sig landskapsområdena och att upprätthålla och vårda landskapet i dem. Det behövs verksamhet på lokal nivå för att områdena ska kunna utvecklas på egna villkor samtidigt som utvecklingen skapar ett balanserat, välvårdat och trivsamt landskap vars kultur- och naturvärden bevaras eller till och med stärks.

I många områden och landskap har vården av värdefulla landskap främjats i form av projekt. I projekten har man fokuserat på såväl konkreta vårdåtgärder som på att intensifiera växelverkan mellan experter inom landskapsbranschen och lokala aktörer samt på att förbättra informationen om och tillgången till landskapsvård. Det har också varit viktigt att beakta landskapsperspektivet i andra projekt som genomförs på landsbygden. Många olika typer av finansierings- och styrningssystem har utvecklats som stöd för landskapsvården. Med hjälp av dem har man kunnat genomföra projekt av olika omfattning – från långvariga eller fortlöpande projekt som förenar förvaltning och aktörer på flera nivåer till engångsåtgärder som genomförs av endast några

personer. De populäraste utgångspunkterna för landskapsvärden är bypromenader samt landskaps- och miljövårdsplaner som utarbetas i samband med byplaneringen. I samband med dem kan lokalinvånare och aktörer tillsammans med yrkespersoner inom landskapsbranschen bolla idéer om eventuella värdeobjekt och utbyta tankar om värden av det närliggande landskapet.

Granskat ur ett bredare perspektiv är landskapsvård ett exempel på miljöpolitik som betonar en ny slags närdemokrati. Genom att utveckla landskapsvärden kan man öka gemenskapen och aktiviteten på landsbygden. Då definierar lokalinvånarna själva tillsammans sitt förhållande till det närliggande landskapet och sin närmiljö, deltar i beslutsfattande som ändrar på landskapet och de värden som förknippas med det samt utvecklar aktivt verksamhets sätt genom vilka förändringarna i landskapet kan anpassas till de mål och värden som gemensamt fastställts. De nationellt värdefulla landskapsområdena väcker diskussion om landskapen och tillför den lokala diskussionen ett expertperspektiv. När landskapsvärden engagerar människor kan landskapsområdena skapa en grund för utvecklandet av byverksamheten, skapandet av invånarorienterade samarbetsnätverk, integreringen av nya grupper av aktörer i den lokala verksamheten, ökad dialog mellan invånare och förvaltning samt effektivare utvecklande av områden genom projekt.

I några nationellt värdefulla landskapsområden har landskapsvärden integrerats i byaföreningarnas verksamhet, och då har man kunnat ansöka om finansiering för den i form av företags- eller projektstöd inom ramen för utvecklingsprogrammet för Fastlandsfinland. Landskapsvärden kan också finansieras genom miljöavtal och stöd för icke-produktiva investeringar inom miljöersättningssystemet samt genom miljöavtal för främjande av naturens och landskapets mångfald. Dessa ersättningar kan sökas av aktiva jordbrukare och registrerade föreningar (jord- och skogsbruksministeriet 2014). Landskapsvärden har också kunnat främjas genom exempelvis Leaderprojekt, som såväl invånare, föreningar, företag som företrädare för lokal- och regionalförvaltningen har kunnat delta i. Praktisk vägledning i fråga om landskapsvård erbjuds exempelvis av föreningen Maa- ja kotitalousnaisten keskus nätverk av landskapsvårdsrådgivare. Också många andra organisationer främjar landskapsvård i sin verksamhet, till exempel genom att genomföra talkon och många olika typer av projekt.

5.3 Landskapsvårdsområden

De nationellt värdefulla landskapsområdena fungerar som utgångspunkt vid planeringen av landskapsvårdsområden enligt naturvårdslagen. Landskapsvårdsområden kan inrättas för att bevara och vårda landskapsbilden eller kulturlandskapets skönhet, dess historiska särdrag eller andra därmed sammanhängande särskilda värden (naturvårdslagen, 32 §). Fram till december 2015 har fyra landskapsvårdsområden av riksintresse grundats i Finland: Skärlandets, Hyypänjokilaakso, Kairala och Luiro samt Simo landskapsvårdsområden. För närvarande planerar eller överväger man att inrätta landskapsvårdsområden i några nya områden på olika håll i Finland.

Beslut om inrättandet av och syftet med landskapsvårdsområden av riksintresse fattas av miljöministeriet. Närings-, trafik- och miljöcentralen beslutar om inrättandet av landskapsvårdsområden på landskapsnivå på förslag av ett landskapsförbund (naturvårdslagen, 34 §). Med beslutet om inrättande sammanhänger ofta en skötsel- och nyttjandeplan som lokala aktörer och miljö- och landskapsförvaltningen utarbetat tillsammans. Vid utarbetandet av planen strävar man efter att förena de önskemål, betydelser och mål som lokala aktörer har beträffande landskapet med förvaltningens synpunkter om det värdefulla landskapet och om hur det kan utnyttjas på ett hållbart sätt. Avgränsningen av landskapsvårdsområden fastställs i samarbete mellan miljö-, region- och lokalförvaltningen och lokala markägare och andra aktörer. Planeringen av alla landskapsvårdsområden som hittills inrättats har inletts på initiativ av lokala aktörer, vilket har visat sig vara det bästa förfaringssättet. Miljöministeriet har deltagit i inrättandet och värden av områdena genom att tillhandahålla experthjälp samt

genom att finansiera till exempel verksamheten inom delegationerna för landskapsvårdsområdena och åtgärder för landskapsvård i områdena.

6 Rättsverkningar och beslutsfattande

6.1 Allmänt om de nationellt värdefulla landskapsområdenas styrande verkan

Det viktigaste sättet att genomföra nationellt värdefulla landskapsområden är genom planering av markanvändningen i enlighet med markanvändnings- och bygglagen (MBL, 132/1999) och markanvändnings- och byggförordningen (MBF, 895/1999) som kompletterar lagen. Markanvändnings- och bygglagen är en allmän lag som styr beaktandet av landskapsvärdena. Genom den planläggning som genomförs med stöd av lagen kan man styra användningen av landskapsmässigt värdefulla områden samt sammanjämka miljöperspektiv med andra intressen.

Skyldigheten att beakta landskapsvärdena gäller utöver planläggningen även sådana projekt som i hög grad förändrar landskapet, till exempel tagande av marksubstanser, byggande av vägar och rivning av byggnader. Den uppdaterande inventeringen av nationellt värdefulla landskapsområden används som material för planeringen och utredningen när beslut fattas om ovan nämnda projekt och tillstånden för dem.

Vid sidan av MBL är naturvårdslagen (1096/1996) om naturvård och landskapsvård det viktigaste styrmedlet för främjande av skyddet och vården av landskapen. Även andra lagar, såsom skogslagen (1093/1996), marktäktslagen (555/1981) och vattenlagen (587/2011), innehåller bestämmelser som handlar om hur naturen och landskapet ska beaktas. Områden i närheten av byggnader kan därtill skyddas med stöd av lagen om skyddande av byggnadsarvet (498/2010). Vårnandet om landskapsvärdena styrs inte bara av lagstiftningen, utan också av internationella avtal och rekommendationer. Den uppdaterande inventeringen av nationellt värdefulla landskapsområden genomför exempelvis flera mål och skyldigheter som fastställts i *Europeiska landskapskonventionen* (14/2006) (se kapitel 2.2).

6.2 Beaktande av statsrådets beslut

Avsikten är att den uppdaterande inventeringen av landskapsområden ska ersätta den inventering av nationellt värdefulla landskapsområden som fastställdes genom statsrådets principbeslut 1995 som en sådan nationell inventering som avses i de riksfattande målen för områdesanvändningen (RMO, 30.11.2000 och dess revidering 13.11.2008, kap. 4.4). Statsrådet fattar beslut utifrån det förslag som miljöministeriet utarbetat. Miljöministeriet utarbetar förslaget på basis av resultaten av den uppdaterande inventeringen, förfarandena i lagen om bedömning av miljökonsekvenserna av myndigheters planer och program (200/2005) och förvaltningslagen (434/2003) samt de utlåtanden som andra ministerier lämnar.

När den uppdaterande inventeringen färdigställs innehåller flera gällande landskapsplaner sådana nationellt värdefulla landskapsområden som anvisats i enlighet med den inventering som fastställdes genom statsrådets beslut 1995. Om avgränsningen av ett landskapsområde i landskapsplanen avviker från den avgränsning som fastställts vid den uppdaterande inventeringen bör man, efter det att statsrådets beslut meddelats, oberoende av anteckningarna i landskapsplanen utgå från den uppdaterande inventeringen i planeringen på andra plannivåer. Eventuella konflikter mellan den uppdaterande inventeringens resultat och den gällande landskapsplanen bör behandlas i myndighetssamråd. Avvikelser från landskapsplanens styrande verkan ska motiveras.

6.3 De nationellt värdefulla landskapsområdena som utgångspunkt för planeringen av områdesanvändningen

6.3.1 Beaktande av landskapen i de riksomfattande målen för områdesanvändningen

Det system för planering av områdesanvändningen som avses i MBL grundar sig på specificerande planering där de riksomfattande målen för områdesanvändningen och de översiktliga planerna (landskaps- och generalplanerna) styr planeringen av de mer detaljerade planerna (detaljplanerna) och skapar ramarna för planeringen av och tillståndsförfarandet för specifika projekt.

I 22 § 2 mom. i MBL fastställs att de riksomfattande målen för områdesanvändningen gäller ärenden som med tanke på regionstrukturen, områdesanvändningen eller trafik- eller energinätet är av betydelse för ett större område än ett landskap, har en betydande inverkan på det nationella kultur- eller naturarvet eller har en nationellt betydande inverkan på den ekologiska hållbarheten, regionstrukturens ekonomi eller möjligheterna att undvika betydande miljölägenheter. Enligt 24 § i MBL ska de statliga myndigheterna i sin verksamhet främja uppnåendet av målen för områdesanvändningen och bedöma vilka konsekvenser myndigheternas åtgärder har för regionstrukturen och områdesanvändningen. Dessutom ska de riksomfattande målen för områdesanvändningen beaktas vid planering på landskapsnivå och annan områdesplanering så att möjligheterna att uppnå dem främjas. Därmed ska de riksomfattande målen för områdesanvändningen beaktas när en landskapsplan utarbetas, men även vid general- och detaljplanläggning på det sätt som planerna i fråga kräver.

I kapitel 4.4 i statsrådets beslut om de riksomfattande målen för områdesanvändningen behandlas kultur- och naturarvet samt rekreation i det fria och naturresurser. Enligt de allmänna målen i kapitlet bidrar man med hjälp av områdesanvändningen till att ”kulturmiljön och byggnadsarvet samt deras regionalt skiftande karaktär bevaras”. I de särskilda målen fastslås att man i områdesanvändningen bör säkerställa att nationellt sett betydelsefulla värden inom kulturmiljön och naturarvet bevaras. Landskapsområdenas landskapsbild påverkas också av riktlinjerna för de särskilda målen som anger att bördiga och enhetliga åkrar inte utan särskilda skäl ska tas i bruk för tätortsfunktioner, och värdefulla och vidsträckta skogsområden inte heller ska spjälkas upp till följd av annan områdesanvändning. I målen för områdesanvändningen förutsätts också att man i planeringen av områdesanvändningen beaktar naturområden som är viktiga ur ekologiskt perspektiv och med tanke på rekreationsanvändningen, och att de helheter som dessa områden bildar får inte splittras om det inte är nödvändigt. Dessutom fäster man uppmärksamhet vid natur- och landskapsvärden i de särskilda målen för täkt av stenmaterial: ”anvisandet av områden för täkt av stenmaterial baserar sig på en bedömning i vilken skall redogöras för dels områdets natur- och landskapsvärde, dels dess lämplighet med tanke på vatten- och stenmaterialförsörjningen”.

De nationella inventeringar som myndigheterna genomfört och som baserar sig på en tillräckligt övergripande beredning ska enligt de särskilda målen för kultur- och naturarvet i de riksomfattande målen för områdesanvändningen beaktas som utgångspunkter för planeringen av områdesanvändningen. Nationellt betydelsefulla kulturmiljöer och landskap ska anges i landskapsplanen och områdesanvändningen i dessa områden ska anpassas till deras historiska utveckling. De gällande myndighetsinventeringar som avses i de riksomfattande målen för områdesanvändningen var när den uppdaterande inventeringen av landskapsområden inleddes Nationellt värdefulla landskapsområden (betänkande I av arbetsgruppen för landskapsområden 1993; betänkande II av arbetsgruppen för landskapsområden 1993), Byggda kulturmiljöer av riksintresse (Museiverket 2009) samt Förhistoriska skyddsområden som är betydelsefulla för hela landet (inrikesministeriet 1983).

6.3.2 Innehållskrav för planerna

Kraven på innehållet i planerna fastställs utifrån de rättsliga minimikrav som bör uppfyllas på olika plannivåer. En central grund för bedömning av planens laglighet är att innehållskraven uppfylls i tillräcklig grad. Innehållskraven för alla former av planer omfattar beaktade av landskapet, naturvärdena samt kulturmiljöns värden.

När en landskapsplan utarbetas ska särskild vikt fästas vid bland annat att landskapet, naturvärdena och kulturarvet värnas (MBL 28 § 3 mom. 6 punkten). Vid bedömningen av huruvida innehållskravet om att värna om landskapet uppfylls bör man utöver att beakta planens konsekvenser för nationellt värdefulla landskapsområden även beakta dess konsekvenser för regionalt värdefulla landskapsområden och för den helhet som de värdefulla landskapsområdena bildar på landskapsnivå. När en generalplan utarbetas ska det bland annat beaktas att samhällsstrukturen är ekologiskt hållbar och att landskapet och naturvärdena värnas (MBL 39 §). I kraven på detaljplanens innehåll (MBL 54 §) förutsätts att detaljplanen ska utarbetas så att den byggda miljön och naturmiljön värnas och särskilda värden i anslutning till dem inte förstörs.

I landskaps- och generalplanerna ska ovan nämnda omständigheter beaktas i den omfattning som styrmålet för plannivån i fråga och plannivåns noggrannhet förutsätter (28 § 4 mom., 39 § 3 mom.). Enligt kraven på innehållet i planerna på alla nivåer ska man dessutom undvika att orsaka markägare oskäligen olägenheter (MBL 28 § 3 mom., 39 § 4 mom. och 54 § 3 mom.).

6.3.3 Planeringsprinciper när det gäller landskapet

Enligt de allmänna planeringsprinciperna för landskap ska den områdesanvändning som anges i en översiktlig plan (landskaps- och generalplan) stå i samklang med särdragen hos de landskap som anses vara viktiga. Enligt det planeringssystem som avses i MBL hindrar en översiktlig plans styrande verkan åtminstone godkännande av en mer detaljerad plan eller beviljande av ett annat projektspecifikt tillstånd som fullständigt strider mot planlösningen. Miljöministeriet har utarbetat en handledning om kulturmiljön i landskapsplanläggningen (Kulttuuriympäristö maakuntakaavoituksessa 2011, på finska).

För att landskapsvärdena ska kunna beaktas i planläggningen krävs det vanligen en planbeteckning som anger kulturmiljöernas och landskapets särdrag. Användningsändamålet och -principerna för området kan preciseras med landskapsplanebestämmelser, generalplanebestämmelser och detaljplanebestämmelser i anslutning till planbeteckningarna (MBL 30 §, 41 § och 57 §). De bestämmelser som sammanhänger med planbeteckningarna är viktiga med tanke på planernas rättsverkningar. Med hjälp av dem kan man precisera användningsändamålet och -principerna för det område som anges i planbeteckningarna.

Landskapsplane-, generalplane- och detaljplanebestämmelserna gäller planeringen och byggandet av områdena. Med hjälp av dem kan man säkerställa att landskapsområdets helhet, särdrag och identitet beaktas i planeringen, användningen och byggandet i enlighet med inventeringen av de nationellt värdefulla landskapsområdena. Bestämmelsen kan gälla exempelvis hindrande eller begränsande av skadliga konsekvenser för landskapet i samband med byggande. Dessutom finns det på alla plannivåer möjlighet att utfärda skyddsbestämmelser för skydd av landskapet, naturvärden, den byggda miljön, kulturhistoriska värden eller andra särskilda miljövärden. Skyddsbestämmelsen ska vara skälig för markägaren. Skyddsbestämmelsen gällande landskapsmässiga värden ålägger inte markägaren att vidta aktiva åtgärder för att skydda landskapet, men det kan ålägga markägaren att avhålla sig från åtgärder som strider mot skyddet.

I generalplanen kan införas åtgärdsbegränsningar, det vill säga en skyldighet att ansöka om tillstånd för miljöåtgärder för åtgärder som förändrar landskapet (MBL 128 §, se närmare kapitel 6.4.2). Det kan bestämmas att tillstånd behövs exempelvis för gräv- och sprängarbeten, utjämning och markfyllnad eller för trädfällning.

I byggnadsordningen (MBL 14 § 2 mom.) meddelas sådana föreskrifter som förutsätts av de lokala förhållandena och som är nödvändiga med tanke på ett lämpligt byggande och för att kultur- och naturvärden ska kunna beaktas samt för att en bra livsmiljö ska kunna skapas och bevaras. Föreskrifterna i byggnadsordningen får inte vara oskäligen för markägare och andra rättsinnehavare (MBL 14 § 3 mom.). I Kommunförbundets *Handbok för utarbetande av byggnadsordning* (2013) finns anvisningar om hur kommunerna kan se över byggnadsordningen.

6.3.4 Utgångsuppgifter och utredningar för planläggning

En plan ska grunda sig på planering som omfattar bedömning av de betydande konsekvenserna av planen och på sådana undersökningar och utredningar som planeringen kräver. När planens konsekvenser utreds ska planens uppgift och syfte beaktas. När en plan utarbetas ska miljökonsekvenserna, inklusive de samhällsekonomiska, sociala och kulturella konsekvenserna, samt övriga konsekvenser av planen och av undersökta alternativ utredas i behövlig omfattning. Utredningarna ska omfatta hela det område där planen kan tänkas ha väsentliga konsekvenser. (MBL 9 §.)

Utredningarna av planens konsekvenser ska innehålla tillräckliga uppgifter för att det ska vara möjligt att bedöma vilka betydande direkta och indirekta konsekvenser som genomförandet av planen har för bland annat stadsbilden, landskapet, kulturarvet och den byggda miljön (MBF 1 §). Syftet med utredningarna är att identifiera och bedöma landskapsvärdenas särdrag för området eller objektet.

De områdesbeskrivningar som utarbetats i samband med den uppdaterande inventeringen av nationellt värdefulla landskapsområden är viktigt bakgrundsmaterial för planläggningen. I beskrivningarna presenteras de mest väsentliga värdefaktorerna för landskapsområdena, och till dessa hör bland annat landskapets historiska utveckling och särdrag samt den landskapsbild som skapats genom samverkan mellan de historiska dragen och den nuvarande verksamheten. För att områdets karaktär och särdrag ska kunna föras fram med den exakthet som förutsätts för olika plannivåer bör områdesbeskrivningarna vid behov kompletteras och fördjupas från fall till fall. Miljöministeriet har utarbetat en handledning om hur kulturmiljön ska beaktas i konsekvensbedömningen (Kulttuuriympäristö vaikutusten arvioinnissa 2013, på finska).

6.3.5 De värdefulla landskapsområdenas rättsverkningar i planeringen av områdesanvändningen och byggandet

Det faktum att ett område har inkluderats i förteckningen över nationellt värdefulla landskapsområden medför i regel inga direkta rättsverkningar för markägaren, utan rättsverkningarna uppstår indirekt i planeringen av markanvändningen och tillståndsförfarandet.

Med tanke på de nationellt värdefulla landskapsområdena är de översiktliga planerna (landskapsplanen och generalplanen) särskilt avgörande planeringsredskap inom markanvändningen. Vanligast är att landskapsområdet medför konsekvenser för markägaren när en generalplan för området utarbetas. Beslut om eventuella begränsningar i markanvändningen fattas då i samband med beredningen i kommunen. I vissa områden utarbetas också den allra utförligaste planen, det vill säga en detaljplan.

De nationellt värdefulla landskapsområdena kan också medföra konsekvenser för markägarna vid ansökan om de tillstånd som behövs för byggande eller andra åtgär-

der samt i fråga om avgöranden som gäller planeringsbehov. MBL innehåller bestämmelser om bygglov, åtgärdsstillstånd, tillstånd för miljöåtgärder (se 6.3.3), rivningslov och undantagslov. Med ett område i behov av planering avses byggande som på grund av miljökonsekvensernas omfattning förutsätter detaljerad planering av markanvändningen och en mer omfattande prövning än vanligt. Särskild prövning kan behövas på grund av viktiga skydds- eller rekreationsintressen. Viktiga skyddsintressen kan omfatta exempelvis ett kulturlandskaps enhetlighet. För att bygglov ska beviljas på ett område i behov av planering och för vilket detaljplan inte har godkänts förutsätts till exempel att byggandet passar in i landskapet och inte försvårar bevarandet av särskilda natur- eller kulturmiljövärden eller tillgodoseendet av rekreationsbehoven (MBL 137 § 1 mom.).

6.4 Användning av naturresurserna i nationellt värdefulla landskapsområden

6.4.1 Markttäkt

De riksomfattande målen för områdesanvändningen styr markttäkten enligt principerna för en hållbar användning. Enligt de särskilda målen ska man i landskapsplaneringen fästa vikt vid de stenmaterialresurser som kan utnyttjas och vid förbrukningen av dem och behovet av förbrukning på lång sikt samt sammanjämka behoven av stenmaterialförsörjning och skyddsbehoven. Anvisandet av områden för täkt av stenmaterial baserar sig på en bedömning i vilken det ska redogöras för dels områdets natur- och landskapsvärde, dels dess lämplighet med tanke på vatten- och stenmaterialförsörjningen.

Markttäktslagen (MTL 555/1981) är en speciallag som reglerar markttäkt. Markttäkt regleras såväl i planområden som i områden som ska planläggas i enlighet med 3 § i MTL. Det centrala syftet med MTL är att styra markttäkten så att skyddet av landskapet och naturvärdena kan tryggas. I 3 och 6 § i markttäktslagen föreskrivs om begränsningar av markttäkten. Tillstånd för markttäkt ska beviljas ifall täktverksamheten inte strider mot de begränsningar som fastställs i 3 § och om en erforderlig täktplan (6 §) har utarbetats. Enligt 3 § 1 mom. i MTL får markttäkten exempelvis inte leda till att en vacker landskapsbild fördärvas eller att betydande skönhetsvärden hos naturen eller speciella naturförekomster förstörs. När man ansöker om täktstillstånd måste man först reda ut om någon av de skador som avses i 3 § förekommer. På ett område för vilket en detaljplan eller generalplan med rättsverkningar gäller ska det därutöver ses till att täktverksamheten inte fördärvar stads- eller landskapsbilden.

Med vacker landskapsbild och betydande skönhetsvärden i naturen avses skönheten hos en plats eller hos det omgivande landskapet. Med landskap kan man avse både naturlandskap och kulturlandskap. Landskapets skönhet bör inbegripa vissa skönhetsvärden som baserar sig på en objektiv bedömning, och därmed ska det till tillståndsansökan bifogas en utredning av objektets eller det omgivande områdets landskapsvärden. Den uppdaterande inventeringen av nationellt värdefulla landskapsområden kan ses som en beskrivning av sådana värden, och enligt rättspraxis kan statusen som nationellt landskapsområde ha betydelse vid bedömningen av förutsättningarna för beviljande av markttäktstillstånd (till exempel HFD 21.8.2014 liggarnummer 2454).

Markttäktprojekt som har betydande miljökonsekvenser bedöms också i enlighet med det förfarande som föreskrivs i lagen om förfarandet vid miljökonsekvensbedömning (468/1994). Enligt lagen om förfarandet vid miljökonsekvensbedömning avses med miljökonsekvenser bland annat projektets verkningar för samhällsstrukturen, byggnader, landskapet, stadsbilden och kulturarvet.

6.4.2. Skogsbruk

Beaktandet av landskapsvärden i användningen av skogarna styrs av MBL och skogslagen (1093/1996), som ofta tillämpas parallellt inom samma områden. Skogs-

lagen styr skötseln och användningen av skog inom områden som utgör skogsbruksmark. Den tillämpas dock inte på skyddsområden som inrättats med stöd av naturvårdslagen (1096/1996), områden som staten förvärvat för naturskyddsändamål eller andra statsägda områden som förvaltas i enlighet med skyddsbeslut av Forststyrelsen eller en myndighet som förvaltar statsägd mark. På motsvarande sätt tillämpas skogslagen inte på områden som i en plan enligt markanvändnings- och bygglagen anvisats som skyddsområden, detaljplaneområden, med undantag för områden som har anvisats för jord- och skogsbruk, områden med gällande åtgärdsbegränsning för uppgörande av detaljplan och områden som omfattas av en generalplan med rättsverkningar, med undantag för områden som har anvisats för jord- och skogsbruk eller rekreation.

Eftersom tyngdpunkten i fråga om nationellt värdefulla landskapsområden ligger på livskraftiga jordbruksområden med en mångsidig natur och mångsidiga kulturvärden är det i värdefulla landskapsområden i regel möjligt att idka skogsbruk i enlighet med Tapios skogsvårdsrekommendationer (serien *Råd i god skogsvård*, <tapio.fi/tuote/rad-i-god-skogsvard-skogsvard>). I vissa undantagsfall, såsom i förfaranden med tillstånd för miljöåtgärder i enlighet med MBL (128 §), kan skogshanteringen begränsas på landskapsmässiga grunder.

Enligt bestämmelserna om tillstånd för miljöåtgärder får sådana åtgärder som förändrar landskapet (jordbyggnadsarbete, trädfällning eller någon annan härmed jämförbar åtgärd) inte vidtas utan tillstånd på ett detaljplaneområde eller ett generalplaneområde, om så bestäms i generalplanen. Åtgärder som omfattas av tillstånd för miljöåtgärder är exempelvis jordbyggnadsarbeten eller andra motsvarande åtgärder som förändrar landskapet. Det går inte att entydigt definiera vad en åtgärd som förändrar landskapet innebär eftersom konsekvenserna av åtgärderna varierar på olika områden. I värdefulla landskapsområden kan till exempel trädfällning till och med uppfattas som åtgärder som förbättrar landskapet medan plantering av träd kan försämma en öppen, vacker landskapsbild.

I nationellt värdefulla landskapsområden kan avverkningar genomföras som specialavverkningar. Enligt 5 b § i lagen om ändring av skogslagen (1085/2013) kan avverkningen utföras på det sätt som områdets särskilda karaktär förutsätter om avverkningsområdet har en särskild betydelse för bevarande av skogens mångfald, för landskapet eller för mångbruk av skog. Specialavverkningar är frivilliga för markägare.

I nationellt värdefulla landskapsområden kan finansieringen på basis av den temporära lagen om finansiering av hållbart skogsbruk (34/2015) riktas till bland annat andra regionalt betydande projekt för vård av skogsnaturen som betonar skogarnas landskaps-, kultur- och rekreationsvärden.

6.4.3 Vindkraftsutbyggnad

De mest betydande och omfattande miljökonsekvenserna vid utbyggnad av vindkraft gäller landskapsbild. Byggnad av vindkraftverk styrs av MBL och MBF. Miljökonsekvenserna av vindkraftsutbyggnad bedöms i samband med planläggningen och tillståndsförfarandena. Därtill bedöms miljökonsekvenserna av vindkraftsprojekt med betydande konsekvenser i ett förfarande i enlighet med lagen om förfarandet vid miljökonsekvensbedömning (468/1994).

Enligt de riksomfattande målen för områdesanvändningen (kapitel 4.5, Fungerande förbindelsenät och energiförsörjning) ska man i landskapsplaneringen ange vilka områden som bäst lämpar sig för utbyggnad av vindkraft. De riksomfattande målen för områdesanvändningen betonar i fråga om utbyggnad av vindkraft strävan efter centraliserade lösningar samt behovet att sammanjämka utbyggnaden av vindkraft med andra behov av områdesanvändning. Det är viktigt att koncentrera vindkraftverken i synnerhet med tanke på hanteringen av landskapskonsekvenserna.

Förutom mål som uttryckligen gäller utbyggnaden av vindkraft bör man vid planeringen av vindkraftsområden även ta i beaktande de övriga riksomfattande målen för områdesanvändningen, exempelvis gällande landskapet, naturvärden och kulturarvet. Med tanke på landskapsvärdena är det mest centrala målet skyldigheten att i planeringen av områdesanvändningen utgå från de nationella inventeringar som myndigheterna utarbetat samt skyldigheten att ange nationellt betydelsefulla kulturmiljöer och landskap i landskapsplaneringen.

Enligt principerna för planering av vindkraftsutbyggnad kan bland annat nationellt och regionalt värdefulla landskapsområden och nationellt betydelsefulla byggda kulturmiljöer anses vara områden som är olämpliga för utbyggnad av vindkraft.

I en handledning om vindkraftverk och landskap (Tuulivoimalat ja maisema, på finska) (Weckman 2006), som utarbetats på initiativ av miljöministeriet, presenteras vindkraftverkens konsekvenser för landskapet och god praxis inom vindkraftsplanering. I handledningen behandlas också utgångspunkter och innehållskrav för landskapsutredningar i samband med vindkraftsutbyggnad. Därtill har man med finansiering från miljöministeriet inrättat en nationell experttjänst för handledning i vindkraftsfrågor. Tjänsten tillhandahåller experthjälp för kommuner, landskapsförbund, NTM centraler, verksamhetsutövare och medborgare när det gäller förfaranden och innehåll som rör vindkraftsbyggnad.

7 Information och hörande

7.1 Information om inventeringar

Man har i olika skeden av projektet informerat såväl medborgare som myndigheter om hur den uppdaterande inventeringen av nationellt värdefulla landskapsområden framskrider. Den främsta informationskanalen för inventeringen har varit webbplatsen <www.landsbygdslandskap.fi>. som öppnades sommaren 2010 och som upprätthålls av miljöministeriet. Bestående teman på webbplatsen är målet för inventeringen, inventeringsanvisningar och MAPIO-arbetsgruppens sammansättning. På webbplatsen finns också kontaktuppgifter till MAPIO:s ordförande och sekreterare samt till kontaktpersoner för inventeringarna på landskapsnivå. Därtill uppdateras sidan med information om hur inventeringarna på landskapsnivå framskrider. De regionala rapporter som utarbetats under inventeringarna har lagts ut på webbplatsen efter att de behandlats av MAPIO. På webbplatsen har man också samlat bilder som tagits i samband med inventeringarna.

I takt med att inventeringen framskridit har man ordnat flera informationsevenemang på nationell nivå och landskapsnivå och publicerat många meddelanden. Miljöministeriet sände sommaren 2010 ut ett rikstäckande pressmeddelande om att inventeringarna inleds, och ett informations- och diskussionsmöte för intressentgrupper ordnades i oktober 2010. Hösten 2010 publicerades en broschyr där det i korthet berättades om projektets bakgrund och syfte. Broschyren delades ut bland annat i samband med seminariedagarna om vård av kulturlandskapet (Kulttuurimaiseman hoidon neuvottelupäivät) samt övriga evenemang för intressentgrupper och experter. Därtill har de personer som utfört inventeringarna ofta haft med sig broschyrer då de arbetat i fält och informerat om inventeringarna på lokal nivå. På begäran har man också levererat broschyrer till byaföreningar och andra lokala föreningar. Information om hur den uppdaterande inventeringen av nationellt värdefulla landskapsområden framskrider har också getts i samband med internationella seminarier i anslutning till *Europeiska landskapskonventionen*.

Utöver rikstäckande information har det också på landskapsnivå informerats om den uppdaterande inventeringen. NTM-centralerna har informerat om inventeringarna i den takt de har inletts i olika landskap. Man har berättat om inventeringarna för pres-

sen samt genom meddelanden till kommuner, evenemang för intressentgrupper och på webbplatser. I flera landskap har det i takt med att inventeringen framskridit ordnats informations- och diskussionsmöten för aktörer på kommunnivå och lokalinvärnare. MAPIO:s medlemmar och inventerare har deltagit i många diskussionsmöten. I samband med inventeringarna på landskapsnivå har man också tagit del av invånarnas och andra lokala aktörers synpunkter på resultaten av inventeringarna. Till exempel i Nyland, Egentliga Finland, Satakunda, Södra Savolax, Österbotten, Mellersta Österbotten och Södra Österbotten har man kunnat kommentera resultaten av de regionala inventeringarna i en interaktiv karttjänst eller på NTM-centralens webbplats. I övriga landskap har åsikter och respons samlats in bland annat genom begäran om kommentarer. I Norra Savolax har informationen om och deltagandet i den regionala inventeringen kopplats ihop med beredningen av landskapsplanen.

Inventeringen har behandlats av flera massmedier på riksomfattande nivå, på landskapsnivå och på lokal nivå. Företrädare för MAPIO har skrivit om inventeringen i bland annat *Helsingin Sanomat* och i tidningar inom miljö- och kommunsektorn. Dessutom har personer som ansvarat för inventeringarna intervjuats på Yles webbplats, i Yles regionala radiokanaler, i de svenskspråkiga TV-nyheterna, i *Helsingin Sanomat*, i landskaps- och lokaltidningar och i tidningar inom miljösektorn. Till exempel *Kauppalehti* och *Maaseudun Tulevaisuus* har skrivit nyhetsartiklar om inventeringarna. I tidningsartiklarna har man utöver inventeringens bakgrund, förlopp och resultat även behandlat markägares tankar, eventuella konsekvenser av inventeringsresultaten, målen för landskapsvärden samt enskilda landskapsområden som fastställts som nationellt värdefulla.

7.2 Hörande och myndighetsutlåtanden

Efter att den uppdaterande inventeringen av nationellt värdefulla landskapsområden har avslutats ordnas ett allmänt hörande om inventeringsresultaten. Materialet läggs officiellt fram vid miljöministeriet och på miljöministeriets webbplats. Vid NTM-centralerna och i kommunerna kan man också bekanta sig med materialet för de landskapsområden inom respektive region som enligt förslaget ska klassas som nationellt värdefulla.

Information om hörandet ges genom en sådan offentlig delgivning som avses i förvaltningslagen, och alla har möjlighet att framföra sin åsikt om förslaget till nationellt värdefulla landskapsområden och om den miljökonsekvensbedömning som görs i samband med inventeringsprojektet. Responsen skickas till NTM-centralerna som sammanställer den och skickar den vidare till miljöministeriet efter att samrådstiden gått ut. I samband med hörandet ordnar miljöministeriet en separat remissbehandling för intressentgrupper.

Utlåtandena och ställningstagandena behandlas vid miljöministeriet, och miljöministeriet ansvarar också för eventuella ändringar som görs gällande landskapsområdena. Om det till följd av responsen görs betydande ändringar i de föreslagna områdena ordnas ett nytt samråd. När samrådet avslutats sammanställer miljöministeriet resultaten av den uppdaterande inventeringen och förslaget på landskapsområden till en proposition som skickas till ministerierna för utlåtande. Efter denna remiss behandlas propositionen av statsrådet. Statsrådet förväntas fatta ett beslut om landskapsområdena enligt vilket den uppdaterande inventeringen ersätter den nuvarande inventeringen som en sådan myndighetsinventering som avses i de med MBL förenliga riksomfattande målen för områdesanvändningen.

Det officiella samrådsmaterialet om inventeringarna består av en begäran om hörande, denna bakgrundspromemoria inklusive bilagor samt objektsbeskrivningar av och kartor över de områden som föreslås som nationellt värdefulla landskapsområden. På webben finns dessutom en karttjänst där man kan granska avgränsningarna av landskapsområdena i förhållande till olika grundläggande informationsmaterial.

LITTERATUR OCH DOKUMENTKÄLLOR

- European Landscape Convention and reference documents* (2008). 90 s. Council of Europe.
- Helminen, V., K. Nurmio, A. Rehunen, M. Ristimäki, K. Oinonen, M. Tiitu, O. Kotavaara, H. Antikainen, J. Rusanen (2014). Kaupungin-maaseudun alueluokitus: Paikkatietomuotoisen alue-
luokituksen muodostamisperiaatteet. *Finlands miljöcentrals rapporter* 25/2014. 46 s.
- Inventointiohje. Valtakunnallisesti arvokkaiden maisema-alueiden päivitysinventointi; maaseudun
kulttuurimaisemat ja maisemanähtävyydet* (2010) (Anvisningar för inventering. Uppdaterande
inventering av nationellt värdefulla landskapsområden; landsbygdens kulturlandskap och land-
skapssevärtheter (2010)). 30 s. Miljöministeriet, MAPIO-arbetsgruppen.
- Kulttuuriympäristö maakuntakaavoituksessa (2011). *Suomen ympäristö* 28/2011 (Miljön i Finland
8/2008). 67 s.
- Kulttuuriympäristö vaikutusten arvioinnissa (2013). *Suomen ympäristö* 14/2013 (Miljön i Finland
8/2008). 60 s.
- Luonnon puolesta – ihmisen hyväksi (För naturen – till nytta för människan) (2013). Suomen luonnon
monimuotoisuuden suojelun ja kestäväen käytön toimintaohjelma 2013–2020 (Finlands hand-
lingsprogram för bevarande och hållbart nyttjande av biologisk mångfald 2013–2020).
<www.ym.fi/sv-FI/Natur/Naturens_mangfald/Strategi_och_handlingsprogram>
- Jord- och skogsbruksministeriet (2014). Manner-Suomen maaseudun kehittämisohjelma 2014–2020
(Program för utveckling av landsbygden i Fastlandsfinland 2014–2020). <[magnet-
cloud1.eu/ebook/manner-suomen_maaseudun_kehittamisohjelma_2014_2020/](http://magnetcloud1.eu/ebook/manner-suomen_maaseudun_kehittamisohjelma_2014_2020/)>
- Maisema-alue työryhmän mietintö I (1993). Maisemanhoito (Betänkande I av arbetsgruppen för land-
skapsområden (1993). Landskapsvård). *Miljöministeriet, avdelningen för miljövärd. Miljömini-
steriets betänkande* 66/1992. 199 s.
- Maisema-alue työryhmän mietintö II (1993). Arvokkaat maisema-alueet. (Betänkande II av arbets-
gruppen för landskapsområden (1993). Värdefulla landskapsområden). *Miljöministeriet, avdel-
ningen för miljövärd. Miljöministeriets betänkande* 66/1992. 204 s.
- Markkola, P. (2004; red.). Suurten muutosten aika. Jälleenrakennuskaudesta EU-Suomeen. *Suomen
maatalouden historia* 3. 518 s. SKS, Helsingfors.
- Museiverket (2009). Valtakunnallisesti merkittävät rakennetut kulttuuriympäristöt RKY (Bygda
kulturmiljöer av riksintresse RKY). <www.kulturmiljo.fi/read/asp/rsv_default.aspx>
- Museiverket (2015). Muinaisjäänösrekisteri. <[kulttuuriymparis-
to.nba.fi/netsovellus/rekisteriportaali/mjreki/read/asp/r_default.aspx](http://kulttuuriymparisto.nba.fi/netsovellus/rekisteriportaali/mjreki/read/asp/r_default.aspx)>
- Opas rakennusjärjestyksen laatimiseen (2013) (Handbok för utarbetande av byggnadsordning). Kom-
munförbundets webbpublikation. 87 s. <shop.kunnat.net/product_details.php?p=2840>
- Undervisnings- och kulturministeriet & miljöministeriet (2014). *Kulttuuriympäristöstrategia 2014–
2020* (Kulturmiljöstrategin 2014–2020). Valtioneuvoston periaatepäätös 20.3.2014 (Statsrådets
principbeslut 20.3.2014). 29 s.
- Rakennettu kulttuuriympäristö – Valtakunnallisesti merkittävät kulttuurihistorialliset ympäristöt
(1993). *Museiverket, byggnadshistoriska avdelningens publikationer* 16/1993. 278 s.
- Inrikesministeriet (1983). Valtakunnallisesti merkittävät esihistorialliset suojelualuekokonaisuudet
(Förhistoriska skyddsområden som är betydelsefulla för hela landet). *Inrikesministeriet, plan-
läggnings- och byggnadsavdelningen, meddelanden* 3/1983.
- Vainio, M., H. Kekäläinen, A. Alanen & J. Pykälä (2001). Suomen perinnebiotoopit. Perinnemaise-
maprojektin valtakunnallinen loppuraportti. *Suomen ympäristö* 527 (Miljön i Finland 527). 163
s.

Valtioneuvoston periaatepäätös maisema-alueista ja maisemanhoidon kehittämisestä (Statsrådets principbeslut om landskapsområden och utvecklingen av landskapsvården) (1995). Miljöministeriet 23.1.1995. Dnr 1/500/95.

Valtioneuvoston päätös valtakunnallisesti merkittävien rakennettujen kulttuuriympäristöjen 1993 inventoinnin korvaamisesta sen vuonna 2009 valmistuneella tarkistuksella valtakunnallisten alueidenkäyttö-tavoitteiden tarkoittamana inventointina (2009).

www.nba.fi/fi/File/900/valtioneuvoston-paatos-rky2009.pdf

Valtioneuvoston päätös valtakunnallisista alueidenkäyttötavoitteista/Valtioneuvoston päätös valtakunnallisten alueidenkäyttötavoitteiden tarkistamisesta (Statsrådets beslut om riksomfattande mål för områdesanvändningen/Statsrådets beslut om justering av de riksomfattande målen för områdesanvändningen (2000/2008). www.ymparisto.fi/download/noname/%7BA2516D1A-DF52-4E0B-A00C-E2DDC51EF440%7D/59386

Weckman, E. (2006). Tuulivoimalat ja maisema. *Suomen ympäristö 5/2006* (Miljön i Finland 5/2006). 42 s.